

ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОБОТИ Й РОЗВИТКУ ПАСАЖИРСЬКОГО ТРАНСПОРТНОГО КОМПЛЕКСУ

В статті розглядається питання здійснення економічної оцінки ефективності роботи й розвитку пасажирського транспортного комплексу України. Ключові слова: ефективність, пасажирський комплекс, залізничний транспорт.

В статье рассматривается вопрос осуществления экономической оценки эффективности работы и развития пассажирского транспортного комплекса Украины. Ключевые слова: эффективность, пассажирский комплекс, железнодорожный транспорт.

The question of realization of economic evaluation of efficiency of work and development of passenger transport complex of Ukraine is examined in the article.

Keywords: efficiency, passenger transport complex, railway transport.

Постановка проблеми.

Ринкові умови потребують постійного пошуку сучасних оперативних методів управління пасажирськими перевезеннями. Це необхідно для збереження сталого положення й функціонування транспортних підприємств на ринку перевезень, зниження експлуатаційних витрат і збільшення прибутків. Стабілізація економічних процесів у нашій державі призводить до постійного збільшення розмірів пасажирських перевезень, що потребує перебудови в короткі терміни роботи всього пасажирського комплексу держави шляхом розв'язання великої кількості різноманітних задач з удосконалення технічної й технологічної складової процесу перевезень пасажирів. Головна задача держави полягає в створенні сучасного, ефективно працюючого в ринкових умовах пасажирського транспорту, прибутковість якого буде зростати не лише від збільшення обсягів перевезень, а й завдяки раціональному використанню основних фондів і скорочення матеріальних і фінансових витрат на перевезення.

Аналіз основних джерел.

Значний внесок у розвиток теорії та практики економічної оцінки ефективності виробництва й діяльності на рівнях народного господарства і підприємства зробили В.П. Красовський, В.В. Леонтьєв, П.О. Малишев, В.В. Новожилов, Т.С. Хачатуров, М.Г. Чумаченко та ін.

Науковці визначають “економічність” як “ефективність”, що:

- 1) вимірює найкраще використання ресурсів, або показник, який відображає результативність та потенціал виробництва в цілому ;
- 2) правильність вибору та ступінь досягнення мети функціонування об'єкта, ступінь досягнення планових результатів із мінімальними витратами при дотриманні соціальних, екологічних, ресурсних обмежень;
- 3) досягнення поставленої мети в найкоротший термін при найбільш економічному використанні виробничих ресурсів.

При цьому важливим фактором є прийнята система показників економічної оцінки діяльності галузі.

Мета статті.

Метою статті є визначення системи техніко-економічних показників, за допомогою яких здійснюється економічна оцінка ефективності роботи пасажирського транспортного комплексу.

Мета економічної оцінки ефективності господарської діяльності транспортного комплексу – інформаційне забезпечення прийняття рішень, на які впливають фактичні чи прогнозні дані про ефективність використання ресурсів.

Викладення основного матеріалу.

Транспортний комплекс є важливою складовою економіки держави, який забезпечує життєдіяльність суспільства. Нормальне, злагоджене функціонування всього комплексу залежить від роботи великої кількості структурних підрозділів, у тому числі і з обслуговування пасажирів. Вирішення завдання підвищення ефективності роботи транспортної галузі в цілому суттєво залежить не тільки від якісного здійснення вантажних перевезень, а й від зниження собівартості пасажирських перевезень. Тому проблема забезпечення економічного управління пасажирськими перевезеннями в сучасних умовах вимагає розробки цілісної системи заходів для усунення недоліків у сфері організації соціально-значущих пасажирських перевезень. У зв'язку із цим якісне вирішення названої проблеми прямо залежить від впровадження в практику сучасної техніки й новітніх технологій. Пріоритетним напрямком у діяльності транспортної галузі є також забезпечення ефективного використання основних фондів і особливо транспортних засобів (вагонів, локомотивів, автобусів, літаків, суден).

Місце того чи іншого виду транспорту в транспортній системі України, економічна оцінка ефективності роботи пасажирського транспортного комплексу і його складових визначається за допомогою системи техніко-економічних показників, які діляться на три групи:

- *експлуатаційно-технічні*: пропускна й провізна спроможність, швидкість і час переміщення пасажирів, безпека руху, маневреність видів транспорту, ступінь надійності, рівномірності, регулярності (безперебійності) і ритмічності перевезень, рівень комфорту пасажирів;

- *натуральні*: потреба в трудових ресурсах, паливі, електроенергії, метали й різних матеріалах, а також продуктивність праці;

- *вартісні*: поточні експлуатаційні витрати, собівартість перевезень, інвестиції (капітальні вкладення), фондомісткість, прибуток та рентабельність перевезень.

Кожний запропонований захід з удосконалення роботи будь-якого виду транспорту і його розвитку перед впровадженням має бути обґрунтованим техніко-економічними розрахунками. При виконанні таких розрахунків здійснюється співставлення можливих виробничих результатів і витрат. За результатами техніко-економічних розрахунків здійснюється відбір для реалізації лише тих організаційних і технічних заходів, які після їх впровадження дадуть найбільший економічний ефект.

Ефективність заходу визначається на підставі порівняння результатів, які буде отримано, з витратами на його реалізацію. Але у випадках, коли захід не вимагає значних матеріальних і трудових витрат, його ефективність оцінюється тільки за отриманим результатом. Коли ж реалізація заходу можлива за умови використання інвестицій (капітальних вкладень), ефективність визначається обов'язковим співставленням капітальних вкладень з економією, яку буде отримано. Високий економічний ефект досягається завдяки вдосконаленню організації й технології перевезень при відсутності капітальних вкладень, або при незначній їх сумі. Такі вкладення окупаються за невеликий термін часу. Ускладнюється оцінка економічної ефективності реконструктивних заходів тому, що на їх здійснення треба тривалий час і великих капітальних вкладень.

Фактори забезпечення ефекту включають цілу сукупність технічних та організаційно-економічних параметрів, що впливають на результативність конкретного перевезення: розвиненість інфраструктури, надійність і продуктивність технічних засобів, наявність конкуренції, матеріально-технічне забезпечення, нормативно-правова база, реклама тощо. Ефект проявляється в зміні таких показників, як: обсяг перевезень та якість перевезень.

Оцінка ефективності полягає в розрахунку ресурсних та результативних показників, а також групи спеціальних показників, що визначають вплив зміни якості перевезень на зміну їх ефективності.

Результат діяльності комплексу й підприємства визначається особливостями цієї діяльності. Підприємство здійснює свою діяльність в операційній сфері, фінансовій, інвестиційній, науково-технічній та інших. Операційний вид діяльності характеризується кількістю продукції для споживачів (пасажирів). Результат може бути не лише позитивний, тобто кількість здійснених перевезень і надання додаткових послуг, але й негативним.

Підвищення ефективності є життєво важливим, особливо в умовах кризової економічної ситуації. Для оцінки рівня ефективності потрібні як фінансові, так і не фінансові визначники ефективності – це кількісна оцінка її рівня. Критерієм економічної ефективності є економія суспільної праці, тобто праці живої та уречевленої

При *порівнянні економічності* різних видів транспорту (заходів з удосконалення роботи й розвитку) використовують узагальнений вартісний показник – *зведені витрати*. Найбільш ефективним може бути вид транспорту, який може виконати необхідний обсяг перевезень пасажирів із найменшими сумарними зведеними витратами, що визначаються за формулою:

$$E_{\text{в}} = C + E_t \cdot k, \quad (1)$$

де C – поточні експлуатаційні витрати, грн.;

E_i – нормативний коефіцієнт економічної ефективності капітальних вкладень;

k – потрібні капітальні вкладення, грн.

Економічна природа експлуатаційних витрат і капітальних вкладень різна. Експлуатаційні витрати здійснюються безперервно, протягом усього періоду часу функціонування виду транспорту, а капітальні – поетапно або одноразово (епізодично). Технічні засоби транспорту використовуються тривалий час (протягом багатьох років). Тому капітальні вкладення не можна складати з експлуатаційними витратами, а необхідно щорічно брати лише встановлену частку (відсоток), що враховується коефіцієнтом E_i .

Пасажи́рський транспортний комплекс України, як свідчить світовий досвід має вдосконалюватися адекватно економічному розвитку суспільства. У заходах, що запроваджуються в державі з метою підвищення якості транспортного обслуговування нашого населення, слід враховувати геополітичний, природно-географічний і демографічний фактори. Державна транспортна політика має включати взаємозв'язані економічну, соціальну, екологічну, демографічну й військову складові й бути направленою на подальше посилення соціально-економічного потенціалу України.

Комплексна методика економічної оцінки ефективності роботи й розвитку пасажирського транспортного комплексу передбачає використання системи заходів, які можна поділити на три групи:

- організаційно-технічні заходи, які не передбачають використання інвестицій (капітальних вкладень), а передбачають краще використання діючих постійних засобів транспорту з ліквідацією в деяких випадках „вузьких місць” і впровадженням нових технологій перевезень пасажирів (при невеликих капітальних вкладеннях) з метою зменшення експлуатаційних витрат при забезпеченні високого рівня безпеки, надійності і якості перевезень пасажирів;

- технічні заходи короткострокового й середньострокового характеру з інвестуванням за рахунок самофінансування й недержавних джерел фінансування при швидкій окупності капіталовкладень;

- великомасштабні технічні заходи з урахуванням досягнень науково-технічного прогресу потребують великих інвестицій переважно за державний рахунок, і вимагають тривалого часу на їх освоєння.

Висновки.

З метою досягнення значних успіхів у розвитку пасажирського транспортного комплексу необхідно розробляти *державні цільові й галузеві програми* ефективного розвитку окремого виду транспорту або для вирішення конкретної глобальної проблеми державного значення. У таких програмах слід враховувати необхідні пропорції між розвитком галузей економіки і пасажирського транспортного комплексу, окремих видів транспорту, господарств кожного виду транспорту, об'єктів виробничого і соціального призначень та інше.

В ринкових умовах *пріоритетними напрямками* розвитку транспортного комплексу на найближчу перспективу повинно бути: підвищення якості перевезень пасажирів; надійності та безпеки експлуатації транспортних засобів; виділення, у першу чергу, інвестицій на оновлення й придбання нового рухомого складу; підвищення рівня комфорту при обслуговуванні пасажирів; впровадження систем телекомунікації, інформаційних і ресурсозберігаючих технологій.

Запропонована система оцінки показників роботи пасажирського транспортного комплексу, в якій кожен показник розглядається як елемент формування реальної ефективності, сприятиме подальшій комерціалізації галузі, її використання дозволить зробити чіткий висновок про успіх роботи транспортного комплексу, загрози втрати клієнтів та прибутку.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Аксенов И.М.* Эффективность пассажирских железнодорожных перевозок: [Текст] — Монография. К. Издательство. “Транспорт України”, 2004. 284с.
2. *Аксенов И.М.* Основы маркетинга в сфере пассажирских перевозок. [Текст] – К.: КМУГА, 1999. – 185 с.
3. *Макаренко М.В.* Основы управління економічними процесами на залізничному транспорті України. [Текст] Монографія. – К.: КУЕТТ, 2003. – 478 с.
4. *Трихунков М.Ф.* Транспортное производство в условиях рынка: качество и эффективность. [Текст] М.: Транспорт. -1993. – 256 с.
5. *Экономика железнодорожного транспорта:* [Текст] Учеб. для вузов ж.-д. трансп. /И.В. Белов, И.П.Терешина, В.Г. Галабурда и др., под ред. И.П. Терешиной, Б.М.Лапидуса, М.Ф.Трихункова. – М.: УМК МПС России, 2001. – 600 с.